Nivells de vida

Julian Barnes

Traducció d'Alexandre Gombau i Arnau

25 Angle Editorial
1992-2017

Nivells de vida

Els versos d'«Exasperated Piety», de Christopher Reid,
s'han reproduït amb el permís del poeta.

Títol original:
Levels of Life

© Julian Barnes

© Alexandre Gombau i Arnau, per la traducció

© Katalinks (Shutterstock),
per la imatge de contraportada

© 9 Grup Editorial, per l'edició
Angle Editorial
c. Muntaner, 200, àtic 8a / 08036 Barcelona
T. 93 363 08 23
www.angleeditorial.com
angle@angleeditorial.com

Disseny gràfic de la col·lecció: J. Mauricio Restrepo

Primera edició: novembre de 2017
ISBN: 978-84-15307-85-3
DL B 23630-2017
Imprès a Romanyà Valls, SA

No és permesa la reproducció total o parcial d'aquest llibre,
ni la incorporació a un sistema informàtic,
ni la transmissió en cap forma ni per cap mitjà,
sigui electrònic, mecànic, per fotocòpia, per gravació o altres mètodes,
sense el permís previ i per escrit dels titulars del copyright.

Nivells de vida

Julian Barnes

Traducció d'Alexandre Gombau i Arnau

Angle Editorial
1992-2017

Per a Pat

TAULA

EL PECAT DE L'ALTURA 11

PLANERAMENT 39

LA PÈRDUA DE LA PROFUNDITAT 75

EL PECAT DE L'ALTURA

Ajuntes dues coses que no s'havien ajuntat mai fins ara. I el món canvia. La gent potser no hi cau d'entrada, però tant és. El món ha canviat igualment.

El coronel Fred Burnaby, dels Royal Horse Guards, membre del Consell de la Societat Aeronàutica, es va enlairar a la fàbrica de gas de Dover el 23 de març de 1882 i va aterrar a mig camí entre Dieppe i Neufchâtel.

Sarah Bernhardt s'havia enlairat al centre de París quatre anys abans i havia aterrat prop d'Émerainville, al departament de Sena i Marne.

Félix Tournachon s'havia enlairat al Camp de Mart de París el 18 d'octubre de 1863; després que un vendaval l'arrossegués cap a l'est durant disset hores, es va estavellar vora unes vies del ferrocarril prop de Hannover.

Fred Burnaby va pujar tot sol en un globus aerostàtic vermell i groc anomenat *L'Eclipsi*. La cistella feia metre i

mig de llargada, un metre d'amplada i un metre d'alçària. Burnaby pesava més de cent quilos, duia americana de ratlles i casquet tancat, i per protegir-se el coll del sol es va fer una mena de lligadura àrab amb el mocador. Es va emportar un parell de sandvitxos de vedella, una ampolla d'aigua mineral Apollinaris, un baròmetre per mesurar l'altitud, un termòmetre, una brúixola i una provisió de cigars.

Sarah Bernhardt va pujar amb el seu amant artista Georges Clairin i un aeronauta professional en un globus de color taronja que es deia *Doña Sol*, com el seu personatge d'aleshores a la Comédie Française. A dos quarts de set del vespre, després d'una hora de vol, l'actriu va fer de mare preparant *tartines de foie gras*. L'aeronauta va obrir una ampolla de xampany fent saltar el tap cap al cel; Bernhardt va beure amb una copa de plata. Tot seguit van menjar taronges i van llençar l'ampolla buida al llac de Vincennes. Deixant-se arrossegar per la sobtada sensació de superioritat, van tirar llast als estrats inferiors: una família de turistes anglesos al mirador de la plaça de la Bastilla, i a continuació, els convidats d'un casori en ple pícnic rural.

Tournachon va pujar amb vuit companys en un aeròstat producte de la seva eixelebrada imaginació: «Faré un globus —el Globus Definitiu— de proporcions esbojarradament gegantines, vint vegades més gros que el més gros.» El va batejar com *El Gegant*. Va fer cinc vols entre 1863

i 1867. Entre els passatgers d'aquest segon vol hi havia la dona de Tournachon, l'Ernestine, els germans aeronautes Louis i Jules Godard, i un descendent de la primera família d'ascensionistes, els Montgolfier. No ha quedat constància de quin menjar es van emportar.

Tots ells resumien els arquetips d'afeccionats a les ascensions en globus de l'època: l'entusiasta amateur anglès, feliç de ser tractat sornegueramente com a «aeronàtic» i disposat a enfilar-se a qualsevol cosa per tal de volar; l'actriu més cèlebre del seu temps fent un vol de famoseig, i l'aeronauta professional que promocionava *El Gegant* en una operació publicitària. Dos-cents mil espectadors van contemplar la seva primera ascensió, en què tretze passatgers van pagar un miler de francs per barba; la barqueta de l'aeròstat, que recordava una cabana de vímet de dues plantes, contenia un bar, llits, un lavabo, un compartiment fotogràfic i, fins i tot, una impremta en un recambró per fer postals commemoratives a l'instant.

Els germans Godard eren omnipresents. Van dissenyar i construir *El Gegant*, i després dels dos primers vols el van portar a Londres per exposar-lo al Crystal Palace. Poc més tard un tercer germà, Eugène Godard, va portar un globus encara més gran que va fer dues ascensions des dels jardins Cremorne. La seva capacitat cúbica duplicava la d'*El Gegant*, i el seu cremador alimentat amb palla, juntament amb la xemeneia, pesava 445 quilos. Per al seu primer vol a Londres, l'Eugène va acceptar dur-hi un

passatger anglès, al preu de cinc lliures. Aquest home era Fred Burnaby.

Aquests ascensionistes encaixaven perfectament en l'estereotip nacional. En calma sobre el canal de la Mànega, Burnaby, «indiferent als gasos emanats», encén un cigar que l'ajudi a rumiar. Quan dues barques de pesca franceses li fan senyals perquè baixi i rescatar-lo de l'aigua, respon «deixant-los caure un exemplar de *The Times* perquè s'instrueixin» (i de passada insinua, segurament, que un oficial anglès tan pragmàtic com ell se'n sap sortir perfectament tot sol, gràcies, gavatxos). Sarah Bernhardt confessa que les ascensions en globus l'atrauen de manera innata perquè «el meu tarannà somiador em transporta constantment a regions més elevades». En el seu breu vol l'acomoden en un seient d'avió farcit de palla. Quan es publica el seu relat de l'aventura, a Bernhardt li agafa per explicar-lo des del punt de vista de la cadira.

L'aeronauta baixava del cel, veia un espai prou pla per aterrar, estirava el cordill de la vàlvula i llançava el garfi, que anava rebotant dotze o quinze metres per darrere de l'aparell fins que els ganxos de l'àncora quedaven fixats. Llavors la població de la contrada arribava corrents. Quan Fred Burnaby va aterrar a la vora del Château de Montigny, un pagerol encuriosit va ficar el cap dins l'embolcall mig desinflat i gairebé es va asfixiar. Els veïns van ajudar gustosament a aixafar i plegar la tela del globus, i Burnaby va trobar aquests pobres jornalers francesos molt més amables

i considerats que els seus equivalents anglesos. Es va desembutxacar mig sobirà, i va especificar amb pedanteria el tipus de canvi en el moment d'abandonar Dover. Un pagès hospitalari, Monsieur Barthélemy Delanray, es va oferir per acollir l'aeronauta aquella nit. Primer, però, va venir el sopar de Madame Delanray: *omelette aux oignons*, colom saltat amb castanyes, verdures, formatge de Neufchâtel, sidra, una ampolla de Bordeus i cafè. En acabat, va arribar el metge del poble i també el carnisser amb una ampolla de xampany. Burnaby va encendre un cigar al costat de la llar de foc i va reflexionar que «sens dubte preferia un descens en globus a Normandia que un a Essex».

Prop d'Émerainville, els camperols que van córrer rere el globus que baixava es van meravellar en veure que contenia una dona. Bernhardt estava acostumada a aquesta mena d'entrades: en va fer mai cap de tan sublim com aquesta? La van reconèixer de seguida, per descomptat. Els pagesots la van entretenir, com era d'esperar, amb un drama de collita pròpia: el relat d'un assassinat truculent que s'havia comès feia poc just allà mateix, ben bé on era asseguda (a la cadira des d'on escoltava i parlava). Aviat va arribar la pluja; l'actriu, cèlebre per la seva primesa, va fer broma que ella era massa prima per mullar-se; senzillament, s'esmunyia entre les gotes. Llavors, després del repartiment ritual de propines, el globus i la seva tripulació van ser acompanyats a l'estació d'Émerainville a temps per a l'últim tren de tornada a París.

Sabien que era perillós. Fred Burnaby gairebé va xocar amb la xemeneia de la fàbrica de gas tan bon punt es va enlairar. Al *Doña Sol* li va faltar poc per no caure en un bosc just abans d'aterrar. Quan *El Gegant* es va estavellar prop de la via del tren, els experimentats Godard van saltar per prudència abans de l'impacte final: Tournachon es va trencar una cama i la seva dona va resultar ferida al coll i al pit. Un globus de gas podia esclatar; un globus propulsat per foc es podia incendiar, la qual cosa no sorprèn gens. Cada enlairament i cada aterratge eren arriscats. I, a més volum, no hi havia pas més seguretat, sinó que (com va demostrar el cas d'*El Gegant*) quedaves més exposat als capricis del vent. Anteriorment els aeronautes que creuaven el canal solien dur armilles salvavides de suro per si anaven a petar a l'aigua. I no tenien paracaigudes. L'agost de 1786 (la infantesa dels globus aerostàtics), un jove havia tingut una caiguda mortal a Newcastle des d'una altura d'uns quants centenars de metres. Era un dels qui subjectaven les cordes per retenir el globus; quan una ràfega de vent va empènyer la bossa d'aire tot de sobte, els seus companys la van deixar anar, però ell la va continuar subjectant i va acabar penjat en l'aire. Llavors va caure al buit. Citant un historiador modern: «El cop li va enterrar les cames fins als genolls dins d'un parterre de flors i li va rebentar els òrgans interns, que van acabar escampats per terra.»

Els aeronautes eren els nous argonautes, les seves aventures es recollien en cròniques immediatament. Un vol

amb globus unia la ciutat i el camp, Anglaterra i França, França i Alemanya. Els aterratges produïen una enorme emoció: un globus no amagava cap mal. Vora aquella llar de foc de Monsieur Barthélemy a Normandia, el metge del poble va proposar un brindis per la germanor universal. Burnaby i els seus nous amics van fer dringar les copes. Arribat aquest moment, com que era britànic, els va explicar la superioritat de la monarquia sobre la república. Aleshores el president de la Societat Aeronàutica de la Gran Bretanya era sa excel·lència el duc d'Argyll, i els seus tres vicepresidents eren sa excel·lència el duc de Sutherland, el molt honorable comte de Dufferin i el molt honorable Lord Richard Grosvenor, membre del Parlament. En canvi, la institució francesa equivalent, la Société des Aéronautes, fundada per Tournachon, era més democràtica i intel·lectual. Els seus aristòcrates eren escriptors i artistes: Georges Sand, Dumas *père et fils*, Offenbach.

Les ascensions amb globus representaven llibertat, tot i que una llibertat supeditada als poders del vent i la meteorologia. Sovint els aeronautes no tenien cap manera de saber si es movien o si estaven parats, si guanyaven altura o en perdien. Al principi llançaven un grapat de plomes, que s'enlairava si ells descendien i queia si ells ascendien. A l'època de Burnaby aquesta tecnologia havia avançat i es feien servir bocins de paper de diari. Pel que feia a mesurar el progrés horitzontal, Burnaby es va inventar un velocímetre que consistia en un petit paracaigudes de pa-

per lligat amb un cordill de seda de quaranta-cinc metres. Llançava el paracaigudes per la borda i observava el temps que trigava el cordill a desplegar-se. Set segons es traduïen en una velocitat de vint quilòmetres per hora.

Es van succeir múltiples intents, al llarg d'aquell primer segle de vols aerostàtics, de dominar aquella bossa ingovernable amb una cistella penjant. Es van provar timons i rems, pedals i rodes que feien girar hèlixs, tots amb escàs èxit. Burnaby creia que en la forma hi havia la clau: la manera d'avançar era fer un aeròstat en forma de tub o de cigar, impulsat per algun mecanisme (i finalment va resultar que era així). Però tots, tant anglesos com francesos, conservadors o progressistes, estaven d'acord que el futur dels vols aerostàtics es trobava en un aparell més pesant que l'aire. I per bé que el seu nom sempre es va relacionar amb els globus, Tournachon també va fundar la Societat per al Foment de la Locomoció Aèria Mitjançant Màquines Més Pesants que l'Aire; el seu primer secretari va ser Jules Verne. Un altre entusiasta, Victor Hugo, va dir que un globus era com un bonic núvol arrossegat pel vent (mentre que el que li calia a la humanitat era l'equivalent d'aquell miracle que desafiava la gravetat, l'ocell). Volar, a França, es considerava un assumpte de progrés social, en general. Tournachon va escriure que els tres grans assoliments de la modernitat eren «la fotografia, l'electricitat i l'aeronàutica».

Al principi els ocells volaven, i Déu havia creat els ocells. Els àngels volaven, i Déu havia creat els àngels. Els ho-

mes i les dones feia temps que tenien cames i espatlles inútils, i Déu els havia fet així per alguna raó. Pretendre volar era ficar-se amb l'obra de Déu. S'acabaria revelant com una llarga lluita plena de mites instructius.

Per exemple, el cas de Simó el Mag. La National Gallery de Londres té un retaule de Benozzo Gozzoli; la predel·la s'havia dividit i disgregat aquí i allà amb el pas dels segles. Una escena representa la història de sant Pere, Simó el Mag i l'emperador Neró. Simó era un mag que s'havia guanyat el favor de Neró, i tractava de conservar-lo demostrant que els seus poders eren més grans que els dels apòstols Pere i Pau. Aquesta miniatura explica el relat en tres parts. Al fons de l'escena hi ha una torre de fusta, des de la qual Simó el Mag fa gala del seu darrer truc: el vol humà. Ha aconseguit l'enlairament vertical i l'ascens, i es veu l'aeronauta romà enfilant-se cap al cel, únicament queda a la vista la meitat inferior de la seva capa verda; la resta està tallada pel límit superior de la miniatura. Tanmateix, la propulsió secreta de Simó és il·legítima: té l'ajut (tant físic com espiritual) de dimonis. En un terme mitjà, es veu sant Pere pregant a Déu per demanar-li que prengui el seu poder als dimonis. Els resultats teològics i aeronàutics d'aquesta intervenció es confirmen en primer terme: un mag mort, la sang li regalima de la boca després d'un estavellament forçat. El pecat de l'altura s'ha castigat.

Ícar es va ficar amb el déu Sol: també va ser una mala idea.